

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012
YEARBOOK
2012**

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Вонр. проф. Луси Караниколова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Марија Кусевска
Доц. д-р Марија Кукубајска
Виш лектор м-р Снежана Кирова
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Билјана Ивановска

Одговорен уредник

Доц. д-р Нина Даскаловска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva – Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Asoc. Prof. Lusi Karanikolova Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kusevska, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kukubajska Ph.D.
Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska–Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Address of editorial office

Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Билјана Ивановска ПРАКТИЧНИ ИДЕИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ (начини како да се добие фидбек -повратна информација од студентите) Biljana Ivanovska, Ph.D. PRACTICAL IDEAS FOR TEACHING (HOW TO OBTAIN STUDENTS FEEDBACK)	9
м-р Весна Коцева, м-р Татјана Уланска ПОТРЕБА ОД ВОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ЗА ОБРАБОТКА НА ИНПУТ НА ЧАСОТ ПО НЕМАЈЧИН ЈАЗИК Vesna Koceva M.A., Tatjana Ulanska M.A. THE NEED FOR INTRODUCTION OF ACTIVITIES FOR INPUT PROCESSING IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	13
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ЛЕКСИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА Nina Daskalovska Ph.D., Biljana Ivanovska Ph.D. LEXICAL COMPETENCE	19
д-р Брикена Џафери, д-р Гезим Џафери ПРЕЧКИ ВО УЧЕЊЕТО И УСВОЈУВАЊЕ НА ВТОР ЈАЗИК Brikena Xhaferri Ph.D., Gezim Xhaferri Ph.D. LEARNING DISABILITIES AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION	33
м-р Марија Тодорова, м-р Даринка Маролова НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА КАКО ТРАНСКУЛТУРНА КАТЕГОРИЈА Marija Todorova M.A., Darinka Marolova M.A. NON-VERBAL COMMUNICATION AS A TRANSCULTURAL CATEGORY ..	39
проф. д-р Емилија Петрова Ѓорѓева, Ана Ѓорѓева ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ПРЕКУ ИГРА Emilija Petrova Gjorgjeva Ph.D, Ana Gjorgjeva LEARNING FOREIGN LANGUAGE THROUGH GAME	43
м-р Јане Јованов, Елена Тупаревска КОРИСТЕЊЕ НА ВИДЕОМАТЕРИЈАЛИ ВО ПОЧЕТНАТА ЕТАПА НА ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК Jane Jovanov M.A., Elena Tuparevska THE USE OF VIDEO MATERIALS IN EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING	55

д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК НЕ Е САМО НАУКА, ТУКУ И УМЕТНОСТ Biļjana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. PERSONALIZATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IS NOT ONLY SCIENCE BUT ART AS WELL.....	65
м-р Марија Тодорова СЕМИОТИЧКИ АСПЕКТ И СИСТЕМНОСТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС Marija Todorova M.A. SEMİOTIC ASPECT OF THE SPANISH LANGUAGE AND THE LANGUAGE AS A SYSTEM IN THE TEACHING PROCESS	69
м-р Весна Коцева КООПЕРАТИВНОТО УЧЕЊЕ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВИВАЊЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ ВЕШТИНИ Vesna Kocева M.A. COOPERATIVE LEARNING AS A METHOD FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS	77
д-р Нина Даскаловска МЕНТАЛЕН ЛЕКСИКОН Nina Daskalovska, Ph.D. MENTAL LEXICON	83
д-р Снежана Ставрева Веселиновска ЗОШТО ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПОМАЛКУ ВРЕМЕ ВО ПРИРОДНАТА СРЕДИНА Snezana Stavreva Veselinovska Ph.D. WHY CHILDREN SPEND LESS TIME OUTDOORS	95
м-р Загорка Донска ЗАСТАПЕНОСТА НА МОРАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (ПРЕДМЕТНА НАСТАВА) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Zagorka Donska, M.A. THE PRESENCE OF THE MORAL VALUES IN THE TEXT-BOOKS OF MACEDONIAN LANGUAGE IN THE PRIMARY EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA	107
м-р Мима Костова КОМПАРАТИВНИОТ ПРЕГЛЕД НА МЕРКИТЕ ПРОТИВДЕВИЈАНТНОТО ОДНЕСУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО МИНАТОТО И ДЕНЕС Mima Kostova M.A. COMPARATIVE REVIEW OF THE MEASURES AGAINST DEVIANT PUPIL BEHAVIOR IN THE PAST AND NOWADAYS	115

м-р Даринка Маролова КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ Darinka Marolova M.A. CONSECUTIVE INTERPRETATION	123
м-р Јована Караникиќ ПРЕДИЗВИК И ПРЕВОДЛИВОСТ НА ТОПОНИМИТЕ: СТАРАТА ЧАРШИЈА И БИТ-ПАЗАР ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРЕВОДИ НА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКАТ КНИЖЕВНОСТ. Jovana Karanikik M.A. THE CHALLENGE AND THE TRANSLATABILITY OF THE TOPONYMES: STARA CARSIIJA AND BIT-PAZAR IN THE ITALIAN TRANSLATIONS OF THE MACEDONIAN CONTEMPORARY LITERATURE	129
м-р Даринка Маролова, Костадин Голаков УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТОЛКУВАЧОТ Darinka Marolova M.A., Kostadin Golakov INTERPRETER'S ROLE AND IMPORTANCE	137
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska Ph.D., Nina Daskalovska Ph.D. MODAL PARTICLES IN THE GERMAN LANGUAGE AND THEIR MACEDONIAN COUNTERPARTS	145
м-р Драгана Кузмановска, м-р Биљана Петковска ИМЕНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА ЗООНИМИ РАЗГЛЕДУВАНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ, ГЕРМАНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК. Dragana Kuzmanovaska M.A., Biljana Petkovska M.A. NOUN PHRASES WITH ZOONYM COMPONENTS IN MACEDONIAN, GERMAN AND ENGLISH	151
д-р Марија Кусевска ЗА ПОИМОТ ЛИЦЕ ВО ПРАГМАТИКАТА Marija Kusevska Ph.D. ON THE NOTION OF <i>FACE</i> IN PRAGMATICS	157
д-р Марија Леонтиќ АТАТУРК, ТУРСКИОТ ЈАЗИК И АЛФАБЕТСКАТА РЕФОРМА Marija Leontik, Ph.D. ATATURK, TURKISH LANGUAGE AND THE ALPHABETIC REVOLUTION	167
д-р Октај Ахмед ТРЕТОСЛОЖНИОТ И ДИСТИНКТИВНИОТ АКЦЕНТ ВО ТУРСКИТЕ ГОВОРИ ОД ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН Oktaj Ahmed Ph.D. THIRD-SYLLABLE AND DISTINCTIVE STRESS IN THE TURKISH DIALECTS OF OHRID-PRESPA REGION	175

- д-р Виолета Николовска**
ЛИТЕРАТУРНИТЕ ЈАЗИЦИ ВО СОВРЕМЕН КОНТЕКСТ
Violeta Nikolovska Ph.D.
STANDARD LANGUAGES IN CONTEMPORARY CONTEXT 183
- д-р Ранко Младеноски**
ДЕЛАТА НА МАЖОВСКИ, ЦЕПЕНКОВ И ПРЛИЧЕВ
ЗА АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ
Ranko Mladenoski, Ph.D.
THE WORKS OF MAZHOVSKI, CEPENKOV I PRLICHEV RELATED TO
ALEXANDER III OF MACEDON 189
- д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик**
„ОЧЕРКИ БЕЛГРАДА“ ОД КОНСТАНТИН ПЕТКОВИЧ –
АВТЕНТИЧНО СВЕДОШТВО ЗА МЕШАЊЕТО НА КУЛТУРИТЕ НА
БАЛКАНОТ
Jovanka Denkova Ph.D, Mahmut Celik Ph.D
„THE OUTLINE OF BELGRADE“ BY KONSTANTIN PETKOVICH - AN
AUTHENTIC TESTIMONY OF THE MIXTURE OF CULTURES ON THE
BALKANS 197
- м-р Ева Велинова**
ПОЛИТИЧКАТА МИСЛА И КНИЖЕВНОТО ДЕЛО НА НИКОЛО
МАКИЈАВЕЛИ ВО 16-ВЕКОВНА ИТАЛИЈА
Eva Velinova M.A.
THE POLITICAL THOUGHT AND THE LITERARY WORK OF NICCOLO
MACHIAVELLI IN XVI CENTURY ITALY 203
- д-р Луси Караниколова**
ЗА РАСКАЗНОСТА ВО ЛИРСКИ КОНТЕКСТ
(Кон „Гулабии“ на Станко Враз)
Lusi Karanikolova Ph.D.
ON THE NARRATIVENESS IN LYRICAL CONTEXT (IN „GJULABII“ BY
STANKO VRAZ) 211
- д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова**
ТВОРЕШТВОТО НА ХУСЕЈИН СУЛЕЈМАН ВО КОНТЕКСТ НА
ЦЕЛОКУПНАТА ТУРСКА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА
Mahmut Celik Ph.D., Jovanka Denkova Ph.D.
THE WORK OF HUSEIN SULEIMAN IN THE CONTEXT OF THE
OVERALL TURKISH CHILDREN'S LITERATURE 217
- д-р Марија Емилија Кукубајска**
КНИЖЕВНОСТА, КУЛТУРАТА, НАУКАТА И РЕЛИГИЈАТА
ЗА ПОИМАЊЕ НА КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА
Marija Emilija Kukubajska Ph.D.
LITERATURE, CULTURE, SCIENCE AND RELIGION AND THEIR
APPROACH TO ASPECTS OF FINITENESS AND ETERNITY OF LIFE 223

м-р Снежана Кирова ХАКСЛИЕВИТЕ ПОГЛЕДИ НА ЛИТЕРАТУРА Snezana Kirova M.A. HUXLEY'S VIEWS OF LITERATURE	233
д-р Весна Мојсова-Чепишевска ПИНОКИО И ШЕЌЕРНОТО ДЕТЕ Vesna Mojsova-Chepisevska, Ph.D. PINOCCHIO AND THE SUGAR CHILD	239
м-р Наталија Поп Зариева КНИЖЕВНИТЕ ДЕЛА КАКО СРЕДСТВО И МЕДИУМ ЗА РАЗВИВАЊЕ ПОЗИТИВНИ МОРАЛНИ ВРЕДНОСТИ КАЈ МЛАДИТЕ Natalija Pop Zarieva M.A. LITERARY WORKS AS A MEANS AND MEDIUM FOR DEVELOPING POSITIVE MORALVALUES WITH YOUNG PEOPLE	249
м-р Јадранка Бочварова, Зоран Павлов МОБИЛНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ Jadranka Bocvarova M.A. Zoran Pavlov STUDENTS' MOBILITY	257
д-р Трајче Нацев САКРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ГРАДОТ БАРГАЛА ОД IV ВЕК ДО КРАЈОТ НА ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА НА VII ВЕК Trajce Nacev Ph.D. SACRAL ARCHITECTURE IN THE CITY OF BARGALA FROM THE IV CENTURY TO THE END OF THE FIRST DECADE OF VII CENTURY	267

УДК: 726(497.73)“3/6”

Стручен труд
Professional paper

САКРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ГРАДОТ БАРГАЛА ОД IV ВЕК ДО КРАЈОТ НА ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА НА VII ВЕК

д-р Трајче Нацев¹

Апстракт: Со археолошките истражувања на локалитетот Баргала започнати од 1967 година па сè до денес се откриени неколку објекти кои припаѓаат на сакралната архитектура, од кои три припаѓаат на доцноантичкиот период: Епископска базилика 1967 година, базилика Ехтра мурос 1970 и Ранохристијанска градска базилика 2008 година. Откриените сакрални објекти го потврдуваат градот Баргала како прво епископско седиште во Брегалничкиот басен.

Клучни заборови: сакрална архитектура, базилика, ексонартекс, нартекс, наос, апсида, северен кораб, јужен кораб, стилобат

SACRAL ARCHITECTURE IN THE CITY OF BARGALA FROM THE IV CENTURY TO THE END OF THE FIRST DECADE OF VII CENTURY

Trajce Nacev Ph.D.¹

Abstract: The archaeological location Bargala researches from 1967 till now have discovered several items belonging to sacral architecture of which three belong to the Late Antique period: Episcopal basilica in 1967, Basilica Ehtra muros in 1970 and early Christian basilica city in 2008. The discovered sacred objects, confirmed the city of Bargala as the first Episcopal seat in Bregalnica vally.

Key Words: sacral architecture, basilica, exonartex, nartex, nave, apse, north aisle, south aisle, stylobate

Вовед

Градот Баргала се наоѓа во источниот дел на Р.Македонија, во подножјето на планината Плачковица, на десниот брег на Козјачка Река, на простор погоден за изградба на фортификација, кај некогашниот Горен Козјак во месноста Градот, на оддалеченост од 2,5 км јужно од денешното село Долен Козјак и на 13 км североисточно од градот Штип.

¹Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip.

Името на градот Баргала за првпат се среќава на еден пронајден натпис датиран од 371 година, откриен во месноста Ханче, во атарот на село Карбинци.² Се работи за натпис во кој се говори за подигањето на градската порта. Во актите на Халкедонскиот собор од 451 година, Баргала се појавила како Епископски центар.³ Името на градот се среќава и во Хиерокловиот Синекдем,⁴ каде што кон крајот на 5 век Баргала припаѓала на Македонија Втора.⁵ Името Брегалница се однесува на епископијата, а се среќава во Житието на петнаесетте тивериополски маченици.⁶ И. Иванов го поврзува со градот Баргала и заклучува дека реката Брегалница името го добила од градот Баргала, од што понатаму произлегува дека Брегалничката епископија се појавува како можеен наследник на Баргалската епископија.⁷

Информации за постоење на археолошки остатоци во градот Баргала ги даваат: Р. Грујќ во своите археолошки и историски белешки,⁸ С. Михајлов објавувајќи ги резултатите од проучувањето на црквата „Св. Ѓорѓи“ во село Горен Козјак⁹ и И. Венедиков во статијата Баргала.¹⁰

Доцноантичкиот град и ранохристијанскиот епископски центар Баргала е откриен и убициран од страна на академик Б. Алексова во 1966 година.

Во рамките на систематските археолошки истражувања изведени од: академик Блага Алексова, Звонко Белдедовски и Трајче Нацев, во периодот од 1966 па сè до денес, целосно се истражени: Епископиумот и Северозападниот одбранбен ѕид, а делумно: Североисточниот одбранбен ѕид и базиликата Ехтра мурос, која е лоцирана надвор од градските ѕидини. Со отворањето на нова културна содржина во централниот дел на градот откриена е Градската ранохристијанска базилика, која Баргала ја потврдува како прво епископско седиште во Брегалничкиот басен.

Во рамките на Епископиумот од градот Баргала со досегашните археолошки истражувања во рамките на одбранбените ѕидови се откриени: Епископската базилика,¹¹ баптистериумот¹² и градската ранохристијанска

²) Венедиков И., 1948, 84-86.

³) Венедиков И., 1948

⁴) Иванов, 1906, 72

⁵) Папазоглу Ф., 1957, 246.

⁶) Алексова Б., 1967, 11

⁷) Иванов, 1905, 74-83

⁸) Грујќ, 1955, 212-215.

⁹) Михајлов С., 1949, 4-19.

¹⁰) Венедиков И., 1948, 84-86.

¹¹) Откривањето е изведено од страна на академик Блага Алексова во периодот од 1967 до 1971 година.

¹²) Ibid.

базилика,¹³ надвор од градските бедеми откриена е базиликата Ехтра мурос.¹⁴

Епископска базилика

Поставена на доминантна позиција, со своето значење и големина ги надвишува останатите објекти во Епископиумот. Епископската базилика со димензии: должина 40.00 м и широчина 20.00 м претставува стандарден тип на ранохристијанска црковна градба, раширен во медитеранските земји и на Балканскиот Полуостров.

Базиликата е трибродна со полукружна апсида однатре и однадвор, внатрешен нартекс и отворен ексонартекс и баптистериум, покрај северниот периметрален ѕид.¹⁵

Слика 1. Епископска базилика

Во базиликата се влегувало од поплочениот плоштад, преку осум високи скали со одморалиште пред отворениот ексонартекс. Западната фасада претставува тричлена аркада - трибелон, одвоена со колони чии бази се најдени ин ситу и крај нив колоните со импостите. Едниот од двата капитела има натпис на старогрчки јазик, во превод Христe помогни му на својот роб, епископот Хермија.

Отворениот трем - ексонартексот комуницирал со внатрешниот нартекс, преку пет врати, од кои две, најсеверната и централната, подоцна биле затворени. Нартексот има три врати кои водат во наосот и во страничните кораби. Два реда од по седум колони го делат наосот од јужниот и северниот кораб. Интерколумните биле затворени со парапетни плочи во парови, што биле споени со по едно квадратно столпче. Верниците во црквата биле поделени, мажите во јужниот, а жените во северниот брод.

¹³⁾ Градската ранохристијанска базилика е откриена со систематски археолошки истражувања под раководство на Трајче Нацев во периодот од 2007 до 2009 година.

¹⁴⁾ Базиликата е откриена од страна на Блага Алексова, а целосно истражена и документирана од страна на Звонко Белдедовски.

¹⁵⁾ Алексова Б., 1989, 44.

Слика 2. Северен брод со мозаичен под

Во наосот јужно од надолжната оска на црквата е откриена основа од мермерен амвон.

Подовите во црквата се поплочени со голем вкус за композиција и колористичка техника. Подовите во ексонартексот, нартексот и јужниот брод се поплочени со големи црвеникави плочи, а наосот со плочи од црвеникав и сив дацит. Претходно добро обработени и измазнети. Северниот брод, резервиран за жените, е изведен од мозаик од големи парчиња полихромен мермер. По должината на целиот кораб се оформени седум посебни полиња со геометриски орнаменти, што ги сочинуваат кругови со розети, ромбови и квадрати. Во средишниот дел на централното поле е формиран крст со издолжени краци.

Западната страна на презветериумот е одбележана со масивни камени блокови со жлебови за парапетни плочи. Влезот е со проекција на запад со изрезбани лежишта за мали колони кои ја носеле арката на презветериумот. Остатоци од подот се најдени по рабовите и истиот претставува бордура од бели мермерни плочи и сиви плочи. Целиот аранжман претставува луксузно решение на подот во опус сектиле, техника која се применува кај најголемите христијански храмови.

Апсидата е повисока за една скала од презветериумот, во неа е откриен голем земјен сад, од осветувањето на црквата, во кој биле поставени светите остатоци од маченикот.

Баптистериум

Баптистериумот има крстовиден план со нартекс.¹⁶ Според планот, баптистериумот однадвор претставува базиликална градба, а однадре крстовиден објект со полукружна апсида однадре и полигонална однадвор. На западната страна се оформени два влез за комуникација со вестибилот, а за комуникација со базиликата е оформен влез во северниот периметрален сид на базиликата.

¹⁶⁾ Алексова Б., 1989, 47; Белдедовски З., 2003, 209; Нацев Т., 2008, 74

Слика 3. Баптистериум (крстилница)

Вестибилот на баптистериумот претставува правоаголна просторија, во која подот е мозаичен, сочуван фрагментирано со флорални и животински орнаменти. Бордурата на овој мозаик ја сочинуваат кругови и розети.

Во средината на баптистериумот е откриена писцина со крстовидна форма која одговара на формата на баптистериумот и со краци кои формираат издлабени полукружни ниши од надворешната страна на писцината. Писцината припаѓа на типот впишан крст во крст во форма на осмострана писцина. Околу базенот е оформена ограда изградена од тули над која стоеле колони со капители што носеле балдахин. Во западниот дел на баптистериумот е откриена постара писцина со крстовиден базен, со ниши од источната и западната страна, поставена во кружна платформа во хоросан малтер. При археолошките истражувања биле откриени лежишта за осум бази кои носеле колони со капители, над кои бил поставен балдахин, а помеѓу колоните постоела ограда од плочи. На источната страна на платформата била оформена ниша за пристап на службено лице за крштавањето, а на западната страна приод со две скали, за кандидатот за крштавање да слезе во базенот со вода, каде што се одвивал чинот на крштавањето.

Градска ранохристијанска базилика

Градската ранохристијанска базилика, сместена е меѓу улиците Виа Принципалис и споредна улица која ја поврзува инсулата со главната улица.

Слика 4. Градска ранохристијанска базилика

Градската ранохристијанска базилика со димензии должина 16,80 и 13,45 м, излегува од формата на стандарден тип и претставува скратен тип на ранохристијанска базиликална градба со приближно квадратна форма.¹⁷ Базилики од ваков тип на територијата на Македонија не се откриени, а се среќаваат во Р.Бугарија на локалитетите: Црквина, Мелник (Свети Никола) и во Св.Врач – Сандански (Епископска базилика).

Базиликата е трибродна со полукружна апсида од надвор и внатре и нартекс. Истата излегува од оската исток – запад со отклон кон југ. Во базиликата се констатирани четири влеза. Главниот влез е од југ, кој преку три скали излегува директно на главната улица.

Нартексот има неправилна трапезоидна правоаголна форма со димензии: ширина 12.80 и две различни должини 3.20 на југ и 2.20 м на север. Во него се влегува од главниот влез, а со наосот комуницира преку двоен влез дипилон со ширина од 3.20 м. Подот бил решен од сиви полигонални плочи.

Наосот е со квадратна форма со должина 6.20 м и ширина 5.70 м, а со сидан стилобат одделен е од странчните кораби. Презветериумот од наосот е одделен со канцелна олтарна преграда. Парапетните плочи се со декорација на крстови и октогони. Пред истурениот влез од олтарната преграда е откриен фрагмент од мозаик со кружна форма со геометриски фигури и најверојатно крст во централниот дел на кругот.

Презветериумот има правоаголна форма со должина 5.70 м и широчина 1.75. При истражувањето најдена е олтарна маса, а под подот на местотто каде што била истата е откриена сидана ниша (кататезис или

¹⁷⁾ Нацев Т., Фрков Ј 2009

кататезион) во кој биле сместени светите мошти (енканион). Подот во презвитериумот бил од тула поставена во варов малтер.

Апсидата однатре и надвор е полукружна, без синтронос.

Во северниот и јужниот брод се влегувало од запад (нартекс) и од исток. Покрај внатрешното лице на периметралните сидови, откриени се банкени за седење со висина од 0.35 м од површината на подот. Подовите и во двата брода биле решени со тули поставени во варов малтер.

4. Базилика Ехтра мурос

Базиликата лоцирана е надвор од градските сидини на едно мало зарамнето плато, во непосредна близина на главниот влез Порта принципалис, и на растојание од 75 м оддалеченост од северозападниот градски сид.¹⁸

Слика 5. Базилика Ехтра мурос

Објектот претставува трикорабна ранохристијанска базилика, со нартекс кој е делумно откриен поради конфигурацијата на теренот на овој дел од базиликата.

При истражувањето е откриена богата архитектонско декоративна камена пластика: менои, капители и бази од прозорски бифори, колони, капители, бази и парапетни плочи од јужниот и северниот стилобат, како и голем број на фрагменти од преградните плочи на презвитериумот.

Презвитериум

Ширината на презвитериумот изнесува 6.50 м, а неговата должина поради големата деструкција сè уште, не може точно да се одреди. Апсидата

¹⁸) Алексова Б., 1989, 48; Белдедовски З., 2003, 212; Нацев Т., 2008, 85

е со ширина од 4.80 м и со длабочина од 3.30 м. Подот во презвитериумот изведен е од тули, кои биле поставени во хидростатен малтер.

Наос

Наосот на базиликата е со ширина од 6.30 м и должина од 11 м. Подот во наосот бил решен со црвени и бели камени плочи (правоаголни, квадратни, триаголни и ромбоидни) во техника опус сектиле. Плочите биле редени во црвен хидростатен малтер.

Јужниот и северниот стилобат го одделуваат наосот од јужниот и северниот кораб. Интерколумната (простор помеѓу два столба) секундарно била подсидана за 0,20 м. Во наосот се влегува од запад преку влез широк 2,20 м. Прагот на влезот е изведен од добро обработен монолитен камен (андезит).

Северен кораб

Северниот кораб е со димензии од 16,10 x 3,10 – 3,30 м. Подот во коработ бил изведен од тули со различни димензии, поставувани во хидростатен малтер.

Влегувањето коработ било од запад преку влез со ширина од 1,60 м.

Јужен кораб

Димензиите на јужниот кораб се исти со димензиите на северниот кораб, односно 16,10 x 3,10 -3,30 м. Влегувањето во коработ е од запад, преку влез со ширина од 1,60 м. Подот е речиси целосно уништен и само врз основа на откриените фрагменти од тули можеме да констатираме дека и овој под, како и подот во северниот кораб бил решен со тули поставувани во варов малтер.

Нартекс

Во нартексот се влегува преку три влеза сместени во западниот сид на базиликата. Централниот влез води директно во наосот, а останатите два во северниот и јужниот кораб. До главниот влез се доаѓало преку едно скалило изведено од добро обработен монолитен блок. Прагот на влезот е изработен исто така од монолитен камен блок кој ја следи целата ширина на влезот. Подот во нартексот бил изработен од тули, исто како и подот во северниот и јужниот кораб.

Западната фасада на објектот била појачана со четири пиластри, по еден на аголот каде што се спојува со северниот и јужниот периметрален сид на базиликата и уште два поставени на западниот сид.

З.Белдедовски врз основа на добиените археолошки истражувања е на мислење дека објектот е со две градежни фази. Во првата градежна фаза дека базиликата била без нартекс и со некропола пред западниот влез,

односно ѕид на базиликата, а во втората фаза дека бил изграден нартексот.

Ваквата констатација за некропола од западната страна не би можеле да ја прифатиме, бидејќи влезот во поголем број на ранохристијански базилики е од западната страна, исто така и конфигурацијата на теренот не дозволува главниот влез во базиликата да биде од север или југ. Гробовите кои се откриени при истражувањето во нартексот, а кои коллегата З.Белдедовски ги спомнува се секундарни погребувања (на црковни великодостојници) и во никој случај не би можеле да ги споменеме како гробови од доцноантичката некропола.

Доцноантичката некропола откриена е со истражувањето во 2008 година кога се вршени систематски археолошки истражувања на просторот покрај северниот периматрален ѕид, при што беа откриени десетина гробови од типот цисти со камени плочи.

Завршни согледувања

Објектите со сакрален карактер започнуваат да се градат во втората половина на 4 век, кога христијанството званично добива статус на државна религија или барем истата е изедначена со другите религии. Во рамките на ова започнуваат да се градат сакрални објекти со христијански карактер, пред сè базилики (Епископска базилика, базиликата Ехтра мурос и градската ранохристијанска базилика), а во сакралните објекти влегуваат и гробниците и гробовите од доцноантичкиот прериод, кои поради рамките во кои треба да биде овој труд ќе бидат објавени во некој друг научен труд.

Градењето на сакралните објекти е изведено во опус инцертум без нагласени редови, користејќи речен камен кој меѓу себе бил поврзуван со варов малтер, исклучок прави ранохристијанската градска базилика, каде што кај некои ѕидови наместо варов малтер била користена земја.

Градењето на базиликите речиси било во исто време, односно во втората половина на 4 век, а секако и уривањето било во исто време, односно со аваро-словенските напади при крајот на 6 век или првата деценија на 7 век.

Животот во градот Бургала и територијата околу неа, со мал прекин по аваро-словенските напади во крајот на 6 век и првата деценија од 7 век, продолжил сè до доцниот среден век, односно крајот на 19 или почетокот на 20 век, кога жителите од селото Горен Козјак се иселиле на просторот на денешното село Долен Козјак.

Библиографија

1. Алексова Б., Баргала - Брегалница во светлината на новите археолошки истражувања, ИНИ 3, Скопје 1967.
2. Алексова Б., Епископија на Брегалница, Прилеп, 1989.
3. Белдедовски З., Комплексот на Епископската базилика во Баргала, Старохристијанска археологија во Македонија, МАНУ, Скопје, 2003.
4. Венедиков И., Баргала, Раскопки и проучвања, София, 1948.
5. Грујиќ Р., Археолошке и историске белешке из Македоније, Старинар н.с. III – IV, Београд, 1955, 203-215.
6. Иванов И. Северна Македонија, Софија 1906.
7. Михајлов Ст., Козјак и Брегалничката епископија, ИАИ 15, София, 1949, 1-22.
8. Нацев Т., Доцноантичкиот град Баргала Штип, 2009.
9. Нацев Т., Фрков Ј., Архелешко и архитектонско истражување и реконструкција со анастилоза на градската ранохристијанска базилика на градот Баргала, Зборник посветен на академик Алексова Б., Скопје 2010.

